

Förord

Svensk kommunal förvaltningspolitik har under de senaste två decennierna framförallt kommit att karaktäriseras av två stora trender. Den ena har varit decentralisering till kommun- och stadsdelsnämnder och den andra har utgjorts av reformer där institutionella arrangemang i privata sektorn tas till förebilder. Dessa har i stort sett följt på varandra i en sekvens. Märkligt nog har de tre storstäderna släpat efter i mönstret och introducerat stadsdelsnämnder först på 90-talet när intresset i övriga kommuner sedan länge falnat. Men det är en annan historia som vi inte ska uppehålla oss vid här.

De båda huvudtrenderna - decentraliseringsvågen och efterliknandet av den privata sektorn - utgör teman för två av uppsatserna i detta nummer av Kommunal ekonomi och politik. Kommunaldesimaliseringen uppmärksammas i ett jämförande nordiskt bidrag av Torill Nyseth från Universitetet i Tromsø. Kommunaldesimaliseringen är ju inte ett avgränsat svenskt fenomen, utan har sina motsvarigheter i de båda andra skandinaviska länderna. Det mest kända norska fallet är Oslos bydelsutvalg, men Nyseth skriver i första hand om Stavanger och Tromsø. En egenhet hos decentraliseringsordningarna i dessa båda städer är att de har avvecklats. Nyseths danska fall är Herlev, där det också har skett en avveckling. Tillkomst och speciellt avveckling står i fokus för Nyseths studie. Hon prövar två olika förklaringsmodeller. Den ena är en rationell modell: Utvärderingarna visar att reformerna inte har blivit framgångsrika och speciellt har man sett att den nya organisationen leder till styrningsproblem. Den konkurrerande ansatsen är en nyinstitutionell förklaring: Kommunaldelsnämnder har helt enkelt blivit omoderna. Vi ska inte här avslöja vilket svar Nyseth ger på frågan, men det är väl värt att reflektera över. Fler kommuner än de hon studerar har avvecklat sina stadsdelsorganisationer - allt ifrån en svensk pionjärkommun som Ale till den danska huvudstaden.

New Public Management (NPM) har blivit en internationellt gångbar term för reformer som söker efterlikna den privata sektorn. Johan Lantto från Stockholms universitet menar att NPM är ett mångtydigt begrepp som samlar en rad ganska olikartade företeelser. Lantto uppehåller sig särskilt vid två huvudtyper av NPM: Det är dels rationalistiska styrtekniker som exempelvis mål- och resultatstyrning, dels försök att ordna verksamheten efter marknadsprinciper som beställar-utförarmodeller, bolagisering, servicecheckar och så vidare. Som statsvetare ställer Lantto frågan om demokratikonsekvenserna av de nya institutionella arrangemangen. Efter en analys av den numera inte obetydliga litteraturen i frågan blir slutsatsen att demokratin påverkas på olika sätt av de olika åtgärdstyperna. Liksom avveckling av kommundelsnämnder är en aktuell politisk fråga, så står införandet av rationalistiska styrmodeller och marknadsliknande arrangemang högt på dagordningen i många kommuner. Både Nyseths och Lanttos inlägg ger underlag för reflektion och diskussion i dessa aktuella frågor.

En ständigt aktuell kommunalekonomisk fråga är hur investeringsutgifter ska fördelas över tiden för att uppnå rättvisa mellan generationer, det vill säga hur kapitalkostnader ska beräknas och redovisas. Inom va-verksamheten, som ligger till grund för den tredje uppsatsen i detta nummer av tidskriften, utgör kapitalkostnaderna cirka en tredjedel av de totala kostnaderna. De har således stor betydelse vid bestämning av avgifter och vid styrning av verksamheten. Kapitalkostnadsandelen varierar stort mellan kommunerna, vilket bland annat förklaras av skilda demografiska och geografiska förutsättningar. En ytterligare förklaring till skillnader är att kommunerna tillämpar olika principer för utgifternas fördelning över tiden. En viktig utgångspunkt för uppsatsen och för författaren Torbjörn Tagesson är antagandet att redovisningstekniska skillnader kan förklara anmärkningsvärda skillnader mellan kommunerna och att tillämpad redovisningsteknik kan innebära ett orättvist avgiftsuttag över tiden. Syftet med studien formuleras till att studera graden av harmonisering vad gäller principer för redovisning och beräkning av kapitalkostnader och anläggningsavgifter inom kommunal va-verksamhet i Sverige. Vi avslöjar svaret. Den genomförda studien visar en svag harmonisering. I uppsatsen beskrivs förekommande metoder för kapitalkostnadsberäkning och resonemang förs kring konsekvenser av bristen på enhetlighet.

Med förhoppning om trevlig läsning

Björn Brorström och Henry Bäck